

УДК 39+93/94:008

<https://doi.org/10.17721/1728-2640.2017.132.1.12>О. Сморжевська, канд. іст. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

НЕОЯЗИЧНИЦТВО В УКРАЇНІ: ДУХОВНІ ПОШУКИ ЛЮДИНИ МІСТА

У статті на прикладі неоязичництва як яскравого зразка новітньої релігійності розглянуто духовні пошуки людини міста в Україні кінця XX – XXI ст. Акцентовано увагу на відмінностях у сприйнятті неоязичництва та оцінці його перспектив адептами рідновірського руху в 1990-х рр., на етапі його появи та певного поширення в Україні, та, починаючи з 2000-х рр. й по сьогодні, насамперед із популяризацією "віртуального світу" та доступністю інформації. Виокремлено основні тенденції цього процесу: з одного боку, збільшення кількості язичників-самостійників, особливо серед тих, хто долучився до руху на початку XXI ст; та занепокоєння представниками "старшого" неоязичництва такими прагненнями до самостійного язичницького шляху, з відривом від громади чи об'єднання. Прикметно, що саме мешканці міст України звертаються до дохристиянської минушини як актуального світогляду наприкінці XX – XXI ст. На думку сповідників неоязичництва, саме воно є необхідним для подальшого поступу людства, "потрібно повернутися назад, щоб рухатися вперед". Не маючи потужної матеріальної та фінансової бази, людських ресурсів, інформаційного впливу, тримаючись переважно на романтичному ентузіазмі його послідовників кінця 1980-х – початку 1990-х рр., сучасне язичництво зайняло свою нішу на конфесійній карті України, набувши різних форм та проявів, вийшовши далеко за межі суто релігійні.

Ключові слова: неоязичництво, постмодерна релігійність, рідновірський рух, рідновір'я, секуляризація, сучасне язичництво

Яскравим прикладом трансформаційних процесів у сучасному світі став релігійний постмодернізм. Однією з його характерних рис є формування нових релігійних систем і концепцій. Попри те, що "сучасна епоха видається, як ніколи раніше, пронизаною наукою, вона виявляє все більше рис, що споріднюють її з деякими, здавалося б, давно минулими віками історії. <...> Ці процеси відродження світоглядів і способів діяльності, характерних для далекого минулого, ніби натякають на нове, відмінне від сьогоднішнього дня, майбутнє, яке можна назвати новою магічною епохою". Не варто цього лякатися чи намагатися уникати, адже "нова магічна епоха в різноманітті її проявів відновлює права магії, як однієї з форм людського пізнання і дії". Така ситуація не є запереченням чи применшенням ролі й значення науки та розвитку загалом. Вона лише розширює межі пізнання дійсності й збагачує світ людини та людину в світі [6, с. 23, 40]. На початку третього тисячоліття в свідомості людства "на рівних співіснують наука, міфологія, герметизм, містеральні релігії, погляди Сходу (буддизм і індуїзм), гностицизм, архаїка і т. ін. По суті, у сучасну культуру повернулися всі найдавніші форми свідомості, включно з язичницькими" [16]. На такі тенденції, характерні для культурного розвитку людства ще з кінця XIX ст., вказує й американський дослідник А. Івахів [25]. Парадоксально звучить, але секуляризація, охопивши країни західного культурологічного кола ще кілька століть тому, зрештою призвела до звернення Людини до Бога. Але вже іншим змістом наповнюється і Людина, й Бог у свідомості постмодерної людини; "секуляризація покладає відповідальність за формування системи цінностей і проектування соціально-політичної дійсності на саму людину" [14, с. 219]. Сучасна секуляризація суспільства передбачає і присутність людини в тій чи іншій конфесії, й одночасно функціонування поза нею, навіть, як це не суперечливо, її критичну оцінку. Тобто, сучасній людині й надалі потрібна релігія, віра, система світоглядних настанов, але не нав'язаних суспільством, сім'єю, культурними традиціями, а обрана (або навіть придумана) особисто. Одним із різновидів таких духовних пошуків "нової магічної епохи" стало сучасне язичництво (неоязичництво, рідновір'я). Багато дослідників історичні духовні корені цього релігійно-духовного феномена знаходять ще у XVIII – XIX ст. [18, с. 26-28]. Не буду детально зупинятися на цьому питанні. Лише зазначу, що сучасне язичництво вже пройшло в своєму розвитку кілька "хвиль" різної інтенсивності та змістової наповненості в країнах поширення.

Щодо України, то мої дослідження історії сучасного язичництва дозволяють виокремити кілька етапів його розвитку [18, с. 46-47], останній з яких пов'язаний з Революцією Гідності та подальшими трагічними подіями в нашій країні. Окупація Криму Росією та АТО (війна на сході України проти російської агресії) кардинально вплинули на свідомість людей, зокрема й сучасних язичників.

У зв'язку з появою та поширенням неоязичництва на теренах України даний релігійно-культурний феномен розглядався дослідниками під різними кутами [18, с. 32-65]. Однак фактично відсутні наукові праці, присвячені вивченню сучасного язичництва як духовного шляху людини в умовах урбанізації та стрімкого розвитку інформаційних технологій. А вивчення неоязичництва саме крізь таку призму допоможе краще зрозуміти життя жителя сучасного мегаполіса, його прагнення та проблеми, доповнити знання з історії повсякденності новітнього періоду історії України. Тим паче, що міська ідентичність характеризується великим різноманіттям; "в результаті поширення інформаційних і комунікаційних технологій міські спільноти все більше "замикаються в собі", вибудовуючи кордони між собою та іншими" [15, с. 122].

Окремі аспекти вищезазначеної проблеми розглядали у своїх працях О. Гуцуляк, В. Кузнецов, М. Лесів [2, 12, 13]. Джерельною базою статті є, насамперед, анкети, заповнені рідновірами на моє прохання, листування з представниками рідновірської спільноти України, безпосереднє спілкування під час різноманітних заходів, організованих рідновірами, а також друківані та електронні тексти сучасних язичників.

Я вже писала в своїх працях про особливості появи, формування та поширення сучасних язичницьких громад та об'єднань на теренах України, акцентувавши увагу на українському рідновірському русі, згадуючи про рідновір'я російського походження [18, с. 7-9]. Нагадаю, що "з самого початку українські рідновірські об'єднання й групи ідеологічно базувалися на націоналістичній основі, що загалом узгоджується із загальними суспільними настроями в Україні наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., і це було необхідною умовою для розробки концептуальних засад діяльності" [18, с. 7]. Люди, які прагнули звернутися до світогляду далеких пращурів як до основи, на якій можна й потрібно вибудувати сьогоденні й майбутні духовні орієнтири, зацікавилися різними джерелами: літописами, фольклорними збірками, даними археології тощо. Однією з таких підвалин стала "Велесова книга", навколо якої й досі точаться суперечки щодо її автентичності; кілька років її навіть вивчали в

українських школах як оригінальний твір української літератури. Щодо рідновірського середовища, то за кілька десятиліть про "Велесову книгу" викристалізувалися дві основні позиції. Перша – це визнання її як автентичного джерела, якому "рідновіри надали <...> сакрального культового значення як одній зі збережених частин язичницького святого писемства та почали використовувати її тексти як молитви в релігійних обрядах" [5, с. 2]. Друга – "Велесова книга" є фальсифікатом; і тому використання її рідновірами як священного писемства є неправильним й викривленим розумінням суті рідної віри. Як написала письменниця Мирослава Горностаєва (Ольга Зуєнко), "особисто я на початку свого рідновірського досвіду сприйняла Влес Книгу як прекрасний поетичний твір. Який, до речі, привів до рідновірства багатьох людей. І мені абсолютно байдаже до суперечок на тему, чи автентична вона, чи ні. Вона передає дух епохи, і цього мені цілком досить. Вона надає прекрасні тексти для славлень – і цим треба користатись" [1].

Ще на початку 2000-х рр. стан розвитку неоязичництва в Україні надавав підстави дійти висновку про його здатність досягти успіху "в сфері пробудження інтересу громадян до духовних надбань наших прашурів, до архаїчних народних звичаїв та традицій"; при цьому акцентувалася увага на неможливості неоязичництва як релігійного руху набутти широкого поширення в соціумі та суспільстві [21, с. 15]. Якщо вести мову про поточний момент, то сучасне язичництво, не маючи потужної матеріальної та фінансової бази, підтримки владних структур, інформаційних ресурсів, зуміло зайняти свою нішу на релігійно-конфесійній карті України, вийшовши за межі релігійні, але говорити про широкий загальний не доводиться. Радше йдеться про покращення його "якості" (в силу різних причин), аніж про значне зростання кількості послідовників рідновір'я в масштабах понад 40-мільйонної країни. Та не можна не погодитися з думкою жерця Вогнедара (Вадима Шапошнікова), що процес знищення язичництва тривав віки, отож і повернення його в широкий вжиток – справа не одного покоління [9].

Також з появою та поширенням в Україні Інтернет-мережі, а особливо соціальних мереж, активізувалося "віртуальне язичництво". Віртуальний світ просто переповнений різноманітними сайтами, форумами, спільнотами відповідної тематики [4]. Значна кількість людей, які перебували в стадії духовних пошуків, саме завдяки Інтернет-мережі познайомилися та "розвіртуалізувалися", долучившись на практиці до рідновірських заходів: "<...> більшість учасників цих віртуальних дискусій, як і я [спогоди Анни Нужиної (Хлади Радзієвської), кандидата біологічних наук, ентомолога, 1984 р.н., рідновірка з 2002 р. – О. С.], майже не спілкувалися з існуючими в реальному житті рідновірськими громадами і лише небагато з них мало бодай якийсь досвід участі в святах, обрядах. <...> Добре запам'яталася моя перша участь в обряді на Старокиївській горі. Особливого духовного екстазу все побачене, почуте й пережите у мене тоді не викликало, але як і все нове й загадкове, притягувало до себе й викликало бажання глибше пізнати. І з того часу я, образно говорячи, з головою занурилася в рідновір'я" [17]. Анну Нужну, як і багатьох представників її покоління, у рідновір'ї цікавили, насамперед, можливості духовного розвитку, самовдосконалення, "було цікаво дізнаватися, як впливають рідновірські погляди на повсякденне життя людини, як складаються стосунки в сім'ї, на роботі. Чи сильно змінилося життя після того, як людина усвідомила себе рідновіром, які труднощі виникають у житті в зв'язку з цим, як можна вирішити такі питання" [8]. У процесі своїх духовних пошуків Анна-Хлада відвідувала рідновірські громади різних на-

прямків, спілкувалася з однодумцями поза громадами, зокрема, під час зустрічей рідновірської молоді, які неформально називалися "Зустрічі вольних та нескорених", була ініціаторкою різноманітних рідновірських заходів. Зрештою, постала ідея просвітницького проекту "Грані традиції", який мав би перерости у лекції та програми Інтернет-радіо. Цей проект у вигляді лекцій та бесід на рідновірську тематику для всіх бажаючих реалізовувався протягом 2014 – 2016 рр. у Києві, в студії "Ноосвіт" на Подолі. Також для Анни-Хлади, як біолога, важливою є екологічна складова рідновірської діяльності. Вона мріє організувати екопоселення. Щодо різниці між язичництвом дохристиянським та сучасним, то, відповідаючи на мої запитання, Анна-Хлада зазначила: "Справа в тому, що ми не можемо впевнено сказати, яким було язичництво колись. Хоча дані і є, але вони все ж доволі фрагментарні, для цілісного уявлення недостатньо. Думаю, що насамперед тим [різниться – О. С.], що тоді це була неперервна містична традиція і керували всім дійсно підготовлені для такої місії люди, справжні волхви та жерці за покликанням, а не сумнівні особи, які себе волхвами та жерцями призначили (чи їх призначило керівництво "за лояльністю"). Але це тільки мої здогадки". Щодо доцільності структуризації рідновір'я (тобто створення громад з чіткою ієрархією, об'єднання на федеративних засадах, зібрання очільників руху у формі віча тощо), то, на думку рідновірки "зі стажем", "я за неформальні об'єднання. Зараз мені цікаві неформальні групи практикуючих, які збираються разом для виконання певних обрядів, де налагоджений нормальний діалог між усіма учасниками і панує взаємоповага" [7]. Неформальне спілкування, обмін думками й досвідом – такі форми розвитку рідновірського руху набувають все більшої популярності в Україні. Як зазначив ще один респондент, історик, художник, письменник Костянтин Р. (1979 р. н.), "ми, 1974 – 1989 років народження, вже просто пішли далі. Для нас це спосіб життя, а не самоціль – бути язичником. Люди з ерудицією не знайшли себе в громадах і тому, що громадам треба віддавати час. А як я сиджу, пишу з ранку до ночі, коли мені ходити? <...> Громади – це шлях до ізоляції від суспільства" [10]. У Костянтина Р. шлях до рідновір'я почався з сім'ї. Він ніколи не був християнином. Його прадід закінчив церковно-приходську школу, де йому розповідали про хрещення киян: "Це його вразило: "Вони бога скинули у річку, а люди бігли і топилися за свого бога...". І він відійшов від християнства. То перший язичник у родині, коваль і чаклун Кость Йосипович Шиш. У 1993 – 1995 я іноді малював і випалював Христа на подарунки, але християнином не став. А свідомо [рідновір – О. С.] з 1996 року. З першого курсу університету". Усвідомлення прийшло якось непомітно – з вивченням міфології, із спілкуванням з Станіславом Потшебовським та Шегором Расате [відомі діячі рідновірського руху Польщі і Болгарії відповідно – О. С.]. Це спілкування допомогло зрозуміти, що "бути язичником не суперечить соціалізації в суспільстві, кар'єрі, науці, що це не лише напівграмотні екзальтовані люди" [10]. Тернополянин Борис Явір (1985 р. н., педагог та митець за освітою, займається рекламним-поліграфічним бізнесом) язичництвом зацікавився ще в дитинстві: "Родичі у неділю йшли до церкви, а я хотів до лісу, на став. <...> А ще любив лежати у траві, спостерігати за хмарами на небі, допізна дивлячись на зорі вночі. Таке в мене було єднання з природою в дитинстві". Вже під час навчання в школі увесь вільний від уроків час проводив у бібліотеці, читаючи наукові журнали, історичну літературу, "і зрозумів, що монотеїстичні релігії не відповідають моему світовідчуттю та світорозумінню"; "я – за ті світогля-

ди, які найбільш адекватно передають існування світу, які найбільш природовідповідні". Борис разом зі своєю дружиною Юліаною виховує двох дітей. Дружина – його одностудія. Він цікавиться давніми городищами та святилищами, проводить екскурсії історичними місцями. Люди по-різному реагують на те, що він – язичник. Когось це насторожує, когось обурює, комусь цікаво дізнатися більше [20]. На духовний вибір Магури Чепурної вплив мали кілька людей: "Вихователь з дитячого санаторію, що ще в радянські часи розповіла нам про такі речі, як аура, енергетика, медитації тощо. Це було ніби і казково, і ніби таке реальне. Тоді мені відкрився увесь той духовний світ, про який взагалі ніхто ніколи не говорив. Ще на мене вплинула одна моя далека родичка, яка була сільською знахаркою, бабкою-шептучою. Вона намагалася навчити чомусь мою матір, але я навчилася більше, хоч тільки спостерігала. Також була в мене вчителька української мови, котра привила мені любов до народних свят. На жаль, вона була православна, і через це я деякий час блукала у хибному напрямку, вивчаючи основи християнства. Ці три особи вплинули на мене ще в дитинстві. Та остаточний вибір мені допоміг зробити мій наставник – кудесник Великого Вогню Хорс" [Великий Вогонь – слов'янська духовна течія, центр – у м. Житомир, очолює Геннадій Боценюк – О. С.]. З Хорсом Магура познайомилася в 2009 р. Також на формування світогляду Магури Чепурної значний вплив справила книга митрополита Іларіона (Огієнка) "Дохристиянське виховання українського народу". Деякий час Магура входила до Об'єднання рідновірів України (Київ), де й познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком, з яким згодом, відійшовши від Об'єднання, створила свою громаду. На думку Магури Чепурної, "більшість рідновірських конфесій живуть лише сьогодні, їх не цікавить, що буде завтра, тому їх лідери не заглиблюються у вивчення джерел та наукової літератури. І через їх невігластво страждає весь рух. Ми ж бажаємо збудувати конфесію на віки, яка повинна вистояти усі богословські та теологічні диспути з християнами та представниками інших неорелігій. Багато часу нам доводиться проводити за книжками, шукати відповіді на усі можливі та неможливі питання. Кожне твердження доводиться підтверджувати або спростовувати. Сподіваємося, в нас вийде створити потужну грецьку школу, яка існуватиме багато століть" [11]. Для одесита, аспіранта історичного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (ОНУ) Валентина Кузнецова (Ведослава Долгочуба) знайомство з язичництвом відбулося у 14-річному віці: "захопившись Рідновір'ям (як ще називають сучасне слов'янське язичництво) і пройшовши всі етапи становлення рідновірської ідентичності та язичницької самосвідомості", юнак дійшов висновку про необхідність ретельної перевірки та аналізу наявних в Україні язичницьких ідей та уявлень, "які випрацювало сучасне язичництво у робочому порядку розбудови чи самозахисту" [12, с. 3]. У своїй праці "Язичники атомного віку" В. Долгочуб намагається дати відповіді на питання: чому постало сучасне язичництво, чи закономірний цей процес, де шукати ідейні корені сучасного язичництва, які міфи панують у колі сучасних язичників, чи вони допомагають розвиватися рідновірському руху, чи, навпаки, ведуть до стагнації, кого взагалі варто вважати сучасним язичником, а для кого це – лише зовнішній антураж та спроби шокувати оточуючих, і наскільки це дискредитує рух загалом? [12]. Свої напрацювання він також виклав у праці "Пригадуючи майбутнє. Нариси з етнографії українського неоязичництва". В. Кузнецов розглядає неоязичництво як одну "з найбільших 'родзинок' у релігійному та етно-

культурному житті пострадянського простору з 1990-х років" [3, с. 3]. Після презентації неоязичницьких обрядових та релігійних практик, автор акцентує увагу на позарелігійній діяльності сучасних язичників: політичні вподобання та переконання, неоязичницьке мистецтво, музика, інші види творчої реалізації, неоязичники в інформаційному просторі України [3]. Вже на прикладі двох вищезазначених праць бачимо, як сучасні язичники, особливо молоді його представники, прагнуть до формування позитивного іміджу про себе в суспільстві, в соціумі. Це, на мій погляд, позитивні зміни в рідновірському середовищі, які свідчать про перехід рідновірського руху на якісно новий щабель – від певної конфронтації до суспільства, християнства зокрема, до прагнення зайняти свою нішу в суспільстві, популяризуватися та вести конструктивний діалог зі своїми опонентами, насамперед представниками християнських конфесій України. У приватних розмовах рідновіри не раз згадували, що набридло "ховатися по лісах", адже нічого поганого чи кримінального в їхніх діях немає й бути не може. А є певні суспільні стереотипи, з якими варто боротися якраз шляхом відкритості себе, а не ховаючись, таким чином ще більше посилюючи язичнофобські міфи та уявлення.

Загалом для рідновірського руху України характерне постійне творення нових громад та об'єднань, лідери яких або вийшли з вже існуючих, або, самостійно займаючись духовними пошуками, дійшли потреби створити власну громаду однодумців. Такий "броунівський рух", на мій погляд, свідчить про наступне. По-перше, розпорошеність та фрагментарність джерельної бази щодо дохристиянського язичництва породжує бажання самостійно заповнити прогалини в даному питанні шляхом власних інтерпретацій та художнього домислу, що цілком прийнятно, якщо не є нав'язуванням своєї точки зору як єдино вірної. По-друге, в рамках громади може бути затісно людям амбітним, з вираженими лідерськими якостями; тому вони прагнуть або піднятися по ієрархічній драбині всередині громади, або створити власну. Такий шлях – також цілком прийнятний в епоху безкінечних суспільно-соціальних пертурбацій. Але постійне творення нових громад та напрямків рідновірського руху породжує в середовищі самих рідновірів різні оцінки даного процесу. Зокрема, й негативні, сприйняття цього "язичницького протестантизму" як шляху до сектанства, профанації руху, навіть його дискредитації. Зокрема, рідновір-самостійник Борис Явір в одній зі своїх статей виокремлює ознаки рідновірського сектантства: брак освіти як лідерів громад, так і рядових вірян; оперття не на наявну наукову та джерельну базу, а на новітню міфотворчість на рідновірську тематику; обрядова практика, що суперечить сучасним морально-етичним нормам; культ особи лідера громади; впевненість у власній винятковості та єдиноправильності; суворе дотримання певних правил, приписів та норм; місіонерські тенденції; платні послуги за обряди, загалом комерціалізація діяльності. Автор підкреслює специфічність осіб, які входять до таких громад: "тусовщики" (молоді люди, які сприймають рідновір'я, як деяку субкультуру чи компанію, де просто можна "потусити" без заглиблення в її ідеологію), антихристияни (сприймають язичництво як антитезу християнству, часто фанатично паплюжать християнство, його носіїв, опускаючись до прямих образ і відвертих спроб принизити), "націонал-шовіністи" (для них язичництво – дуже невелика частина політики ненависті до іногородців, а духовні та обрядові практики їх не цікавлять), "великорусичі", "великі укри", "довбослави" (впевнені в першородності слов'ян та їх неймовірних досягненнях, які були вкрадені або викривлені, приписують слов'янам авторство пірамід, заснування

цивілізації, створення писемності, першомови, календаря і взагалі всього великого і нерозгаданого), "шизо-терики" (зосереджені насамперед на псевдо-древніх магичних практиках, складають обряди прямо на ходу, самі вигадують приводи і дати свят), "верховоди" (в силу якихось причин не реалізуються в повсякденному житті, тому шукають свою реалізацію в піддатних товариствах, в тому числі, в деяких громадах язичників)" [22]. Як впливає з вищеописаного, рідновірський рух України – досить таки строкатий та різновекторний. Я вже писала в своїх попередніх дослідженнях про спроби сучасних язичників об'єднатися, та загалом всі вони закінчилися або мертвонародженими спільнотами, або ще більшим розбратом. Ця ситуація певною мірою нагадує аналогічну в християнському середовищі України. Вірогідно, всі спроби до єднання призводять до розуміння, що краще кожному йти своїм шляхом, намагаючись максимально або толерувати інші погляди та вподобання, або вперто їх не помічати, або всіляко критикувати. Та прагнення до автономності або самостійності в рідновірському середовищі неоднозначно сприймається й самими рідновірами. Окрім яскраво вираженої тенденції до самостійних духовних пошуків, наявна протилежна – занепокоєність таким розшаруванням руху, його дробленням на окремі напрямки, громади та язичників-самостійників сприймається як занепад руху [19]. Прикметно, що побоювання щодо занепаду руху через його роздрібненість та зростання кількості язичників-самостійників висловлюють представники старшого покоління, які стояли біля його витоків наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр., або долучилися протягом 1990-х рр. Тобто наявний "конфлікт поколінь", який, однак, на мій погляд, свідчить не про кризу всередині рідновірського руху. А, швидше, навпаки – про його новий щабель, про перехід зі стадії пошуку себе та свого місця на конфесійно-релігійній карті України у "відкрите море" суспільно-соціальних струсів, необхідних для гартування й подальшого просування неоязичництва як "бренда".

Отже, початок 2000-х рр. став для певної категорії людей поштовхом для власних духовних пошуків. Це було покоління, народжене або в роки агонії СРСР, або вже в Україні. Тобто в школі та поза нею вони отримували певні знання з історії України, української культури. Нічого дивного, що певний відсоток юнацтва зацікавився дохристиянською минувиною та можливостями застосування в повсякденні світоглядних засад пращурів. Для представників цього покоління пошуки відповідей на запитання, пов'язані з національною історією, вже не були такими актуальними, як це було в середовищі україноорієнтованої інтелігенції наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. Вони мали можливість вивчати історію України, релігієзнавство, міфологію, фольклор без ідеологічних надбудов та заборон. За ними вже не волочився "хвіст" радянської ідеологічної спадщини. Тому для цієї когорти молодих рідновірів актуалізувалися інші питання, пов'язані з духовними пошуками. Насамперед, це можливості особистого духовного розвитку; спілкування з однодумцями на теми, пов'язані не лише з дохристиянським минулим нашого народу, а й з аналогічним історичним досвідом інших народів та культур; розв'язання екологічних проблем сучасності у відповідності з язичницьким світоглядом; точки дотику язичницького і наукового світосприйняття; налагодження діалогу з представниками інших релігійних впадбань. Наприклад, 26 лютого 2016 р. з ініціативи одеських рідновірів на базі одеської вальдорфської школи "Ступени" відбулася дискусія "Язичництво і християнство: диспут на перехресті". В обговоренні приймали

участь: з боку християн публіцист, студент історичного факультету ОНУ Владислав Водько, прихожанин одного з православних храмів Одеси, учасник православно-молодіжного театру "Нарнія" Дмитро Салабаш, православна християнка, студента філософського факультету ОНУ Анжеліка Салабаш. Язичників у диспуті представляли: студент історичного факультету ОНУ, член клубу народних традицій "Лукомор'я" Кирило Клименко, студент історичного факультету ОНУ, діяч рідновірської громади "Мокоша" Валентин (Ведослав) Долгочуб, студент Національного університету "Одеська юридична академія", поет Роман Варецький. Під час дискусії увага була зосереджена на проблемах джерел вчення, релігії; на вченнях про людину та її цінності й місце у Всесвіті; на особистості (персоніфікації) Бога [24]. Прикметно, що в дискусії приймали участь зовсім молоді люди, які тільки вступають в активну фазу свого соціального життя. І прагнуть до якомога ширшого залучення себе в це життя шляхом різноманітних комунікацій, диспутів на актуальні для них теми, практичне втілення своїх прагнень та ідей.

Сучасне язичництво для міського жителя є своєрідним дауншифтингом, пошуком глибинного стрижня в умовах стрімкої втрати зв'язку з Природою, стресовим станом соціуму, тиску суспільства: "Як язичник, закликаю відмовлятися від посередників в усьому. Будуєш дім, роби це власними руками або найми будівельників напряму, без посередників. Хочеш екологічно чистої продукції – вирости сам або купи у того, хто вирощує – не користуйся послугами перекупників. Хочеш бути ближчим до Природи й місті – пересядь з автомобіля на велосипед, зведи до мінімуму вплив нафтових олігархів на твоє життя. Вони – посередники! Будь язичником не по кількості вишиванок у шафі і величині нагрудного оберега, а за змістом життя" [23].

У даній розвідці я на конкретних прикладах показала, що таке язичництво для сучасної людини, яка живе в місті, займається діяльністю, далекою від способу життя наших пращурів-язичників, користується всіма благами цивілізації, й при цьому прагне до світоглядних орієнтирів далекого минулого, про яке маємо досить-таки розмиті свідчення та уявлення. Тому сучасне язичництво – шлях ще й самореалізації, можливість людям амбітним та творчим, яким тісно в заданих культурно-прийнятних рамках, знайти себе, поєднавши давній світогляд та сучасні культурно-наукові здобутки людства, спробувати дати відповіді на нагальні питання, що постали перед людством в складну епоху постмодернізму.

Список використаних джерел

1. Горностаева М. Про внутрішні справи рідновірства [Електронний ресурс] / М. Горностаева // Facebook. – Режим доступу: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1809435979318226@id=100007555246207. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
2. Гуцуляк О. Явище "повернення варвара (язичника)" в цивілізаційному аспекті [Електронний ресурс] / О. Гуцуляк // Олег Гуцуляк: Поиски сокровенного царства. – 2010. – 27 листопада. – Режим доступу: primordial.org.ua/archives/740. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
3. Долгочуб В. Пригадуючи майбутнє. Нариси з етнографії українського неоязичництва / В. Долгочуб. – Одеса: [б. в.], 2015. – 135 с.
4. Долгочуб В. А. Стратегії самопрезентації неоязичників в українському інформаційному просторі / В. А. Долгочуб, Н. О. Петрова // Записки історичного факультету. – 2014. – Вип. 25. – С. 37-47.
5. Жрець Вогнедар. Святе Письмо українців / Жрець Вогнедар // За Рідну Віру! – 2005 (літа 7513). – Ч. 1. – С. 2.
6. Йонин Л. Новая магическая эпоха / Л. Йонин // Логос. – 2005. – № 5 (50). – С. 23-40.
7. Інтерв'ю з Анною Нужиною, кандидатом біологічних наук, ентомологом (Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАНУ). Запис розмови 23.12.2014 р. // Особистий архів О. Сморжевської.
8. Інтернет-листування з Анною Нужиною (Хладою Радзівєвською). Лист від 6 квітня 2015 р. // Особистий архів О. Сморжевської.
9. Інтернет-листування з жерцем Вогнедаром (Вадимом Шапошніковим). Лист від 18 листопада 2014 р. // Особистий архів О. Сморжевської.

10. Інтернет-листування з Костянтином Р., істориком, письменником, художником, 1979 р. н. Лист від 28 січня 2017 р. // Особистий архів О. Сморгевської.
11. Інтернет-листування з рідновіркою Магурою Чепурною. Лист від 20 грудня 2016 р. // Особистий архів О. Сморгевської.
12. Долгогуб В. Язичники атомного віку / В. Долгогуб. – Одеса: Громада "Мокоша", 2014. – 89 с.
13. Лесів М. Окрім політики: естетичне в українському рідновірстві [Електронний ресурс] / М. Лесів // Україна модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис. – 2016. – 17 грудня. – Режим доступу: <http://uamoderna.com/md/lesiv-ridnovirya>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
14. Луц У. Феномен секуляризації: наближення до трансцендентного: Монографія / У. Луц. – Львів: Літопис, 2016. – 240 с.
15. Мусієздов А. Город как культурная форма / А. Мусієздов // Социологическое обозрение. Обзорно-аналитический журнал по социальным наукам. – 2013. – Т. 12. – № 3. – С. 121-132.
16. Наріжний Ю. Релігійозна сфера в епоху постмодерну [Електронний ресурс] / Ю. Наріжний // ПОСТМОДЕРН. – Режим доступу: <http://postmodern.in.ua/?p=1686>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
17. Радзиевська Х. Особенности украинского "родноверия": взгляд изнутри [Електронний ресурс] / Х. Радзиевська // Livejournal. – 2012. – 28 вересня. – Режим доступу: <http://hlada-kiev.livejournal.com/2012/09/28/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
18. Сморгевська О. Постмодерністські візії релігійності: сучасне язичництво у міській культурі. (Україна в загальноєвропейському контексті): Монографія. – К.: Видавель Олег Філюк, 2017. – 197 с.
19. Терновий І. Для обговорення. Що буде з язичництвом в Україні? Песимістична версія [Електронний ресурс] / І. Терновий // Рідна Віра України-Руси [Facebook]. – 2017. – 5 січня. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/ridnavira/permalink/1399445456755199>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
20. Тернопільянин Борис Явір дітей назвав за давнім язичницьким звичаєм [Електронний ресурс] // Проте.ua. – 2016. – 22 липня. – Режим доступу: <http://pro.te.ua/2016/07/22/ternopolianyn-borys-yavir-ditej-nazvav-za-davnim-yazychnytskyv-zvychaiem/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
21. Тупик О.О. Язичницькі традиції в духовній культурі українців (90-ті рр. XX ст.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 – історія України / Тупик О.О.; КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2002. – 18 с.
22. Явір Б. Рідновірські секти – проблема, що заважає язичницькому відновленню / Б. Явір // Livejournal. – 2017. – 26 січня. – Режим доступу: <http://borys-javir.livejournal.com/>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
23. Язичництво осоружне посередництво [Електронний ресурс] // Вісті рідновірів. Новини Руси-України [ВКонтакте]. – 2016. – 5 червня. – Режим доступу: https://vk.com/club16555361?w=wall-16555361_1195%2Fall. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
24. Язичество и христианство: диспут на пересечении. Відеозапис [Електронний ресурс] / Youtube. – 2016. – 2 березня. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=opkKGkDLYGOU>. – Назва з екрану. – Дата звернення: 28.01.2017.
25. Ivakhiv A. The Resurgence of Magical Religion As a Response to the Crisis of Modernity: A Post-modern Depth Psychological Perspective / A. Ivakhiv // From Magical Religion and Modern Witchcraft / ed J. R. Levis. – [6. m.]: SUNY Press, 1996. – P. 237-265.

References

1. HORNOSTAIEVA, M. (n. d.) Pro vnutrishchni spravy ridnovirstva. Facebook. [Online]. Available from: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1809435979318226&id=100007555246207. [Accessed: 28th January 2017].
2. HUTSULIAK, O. (2010) Yavysheche "povernennia varvara (yazychnyka)" v tsyvilizatsiinomu aspekti. Olyeg Gutsulyak: Poiski

- sokrovyennogo tsarstva. [Online] November 27. Available from: <http://primordial.org.ua/archives/740>. [Accessed: 28th January 2017].
3. DOLHOCHUB, V. (2015) Pryhaduiuchy maibutnie. Narysy z etnohrafii ukrainskoho neoiazychnytstva. Odesa: [s. n.]
4. DOLHOCHUB, V. A., PETROVA, N. O. (2014) Stratehii samoprezentachii neoiazychnykiv v ukrainskomu informatsiinomu prostori. Zapysky istorichnoho fakultetu, 25, 37-44.
5. ZHRETS VOHNEDAR, (2005) Sviatye Pysmo ukrainsiv. Za Ridnu Viru!, 1, 2.
6. IONIN, L. (2005) Novaya magichyetskaya epokha. Logos, 5 (50), 23-40.
7. NUZHNA, A. (2014) Interview. O. Smorzhevskaya private archive.
8. NUZHNA, A. (2015) Letter, April 6. O. Smorzhevskaya private archive.
9. VOGNEDAR (SHAPOSHNIKOV, V.) (2014) Letter, November 18. O. Smorzhevskaya private archive.
10. KOSTIANTYN R. (2017) Letter, January 28. O. Smorzhevskaya private archive.
11. MAHURA CHEPURNA (2016) Letter, December 20. O. Smorzhevskaya private archive.
12. DOLHOCHUB, V. (2014) Yazychnyky atomnoho viku. Odesa: Hromada "Mokosha".
13. LESIV, M. (2016) Okrim polityky: estetychne v ukrainskomu ridnovirstvi. [Online] Ukraina moderna, December 17. Available from: <http://uamoderna.com/md/lesiv-ridnovirya>. [Accessed: 28th January 2017].
14. LUSHCH, U. (2016) Fenomen sekularizatsii: nablyzhennia do transtendentnoho: Monohrafiia. Lviv: Litopys.
15. MUSIEZDOV, A. (2013) Gorod kak kulturnaya forma. Sotsiologicheskoe obozryeniye. Obzorno-analiticheskii zhurnal po sotsialnym naukam, 12 (3), 121-132.
16. NARIZHNYI, Yu. (n. d.) Religioznaya sfera v epokhu postmoderna. [Online] POSTMODERN. Available from: <http://postmodern.in.ua/?p=1686>. [Accessed: 28th January 2017].
17. RADZIEVSKA, Kh. (2012) Osobennosti ukrainskogo "rodnoveriia": vzglyad iznutri. Livejournal [Online]. September 28. Available from: <http://hlada-kiev.livejournal.com/2012/09/28/>. [Accessed: 28th January 2017].
18. SMORZHEVSKA, O. (2017) Postmodernistski vizii reliiynosti: suchasne yazychnytstvo u miskii kulturi. (Ukraina v zahalnoevropeiskomu konteksti): Monohrafiia. Kyiv: Vydavets Oleh Filiuk.
19. TERNOVYI, I. (2017) Dlia obhovorennia. Shcho bude z yazychnytstvom v Ukraini? Pesymistychna versia. Ridna Vira Ukrainy-Rusy [Facebook]. [Online]. January 5. Available from: <https://www.facebook.com/groups/ridnavira/permalink/1399445456755199>. [Accessed: 28th January 2017].
20. Ternopolianyn Borys Yavir ditei nazvav za davnim yazychnytskym zvychaiem (2016). Prote.ua. [Online] July 22. Available from: <http://borys-yavir-ditei-nazvav-za-davnim-yazychnytskyv-zvychaiem/>. [Accessed: 28th January 2017].
21. TUPYK, O. O. (2002) Yazychnytski tradytsii v dukhovnii kulturi ukrainsiv (90-ti rr. XX st.). Unpublished thesis (PhD). Kyivskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Kyiv.
22. YAVIR, B. (2017) Ridnovirski sekty – problema, shcho zavazhaie yazychnytskomu vidnovlenniu. Livejournal [Online]. January 26. Available from: <http://borys-javir.livejournal.com/>. [Accessed: 28th January 2017].
23. Yazychnytstvu osoryzhne poserednytstvo (2016). Visti ridnoviriv. Novyny Rusy-Ukrainy [Online]. June 5. Available from: https://vk.com/club16555361?w=wall-16555361_1195%2Fall. [Accessed: 28th January 2017].
24. Yazychnytstvo i khristianstvo: disput na pyeryesyechenii (2016). Youtube [Online]. March 2. Available from: <https://www.youtube.com/watch?v=opkKGkDLYGOU>. [Accessed: 28th January 2017].
25. IVAKHIV, A. (1996) The Resurgence of Magical Religion As a Response to the Crisis of Modernity: A Post-modern Depth Psychological Perspective. In: Levis, J. R. (ed.) From Magical Religion and Modern Witchcraft. [s. l.]: SUNY Press, pp. 237-265.

Надійшла до редколегії

O. Smorzhevskaya, PhD in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE NEOPAGANISM IN UKRAINE: SPIRITUAL QUEST OF A CITY DWELLER

The papers deals with the Neopaganism as a spiritual quest of city dwellers in Ukraine in the late 20th – the early 21st century. We focused on differences in perception of the Neopaganism in 1990s and assessing its prospects during his appearance and some distribution in Ukraine and, since the 2000s to nowadays, especially with the popularization of the "virtual world" and accessibility of information. Singled out the main trends of this process: on the one hand, increasing the number of Self-pagans, especially among those who joined the movement in the early 21st century; and concern by the "big" Neopaganism such aspirations to self-pagan way of separation from the community or association. Remarkably, it is Ukrainian city dwellers who is turning to pre-Christian past as the current outlook at the end of the 20th – the early 21st century. According to adherents of the Neopaganism, "we should go back to move forward", so to say for the further progress we should return to pre-Christians practices. Without a strong material and financial base, human resources, information influence, based mainly on the romantic enthusiasm of his followers from late 1980s – early 1990s, the modern paganism took its niche among different religions in Ukraine, acquiring various forms and manifestations, which sometimes go far beyond a pure religion.

Keywords: neopaganism, postmodern religion, pagan movement, native religions, native faith, secularization, modern Paganism.